

RAZVOJ FONOLOŠKE SVJESNOSTI I UČENJE ČITANJA: TROGODIŠNJE PRAĆENJE

SVJETLANA KOLIĆ-VEHOVEC*

Primljeno: studeni 2002.

Prihvaćeno: rujan 2003.

Izvorni znanstveni rad

UDK: 159.92

Cilj ove studije bio je longitudinalno praćenje razvoja različitih aspekata fonološke svjesnosti i vještine čitanja od perioda prije polaska u školu do kraja trećeg razreda osnovne škole. Sudionici istraživanja bili su 50 djece školskih obveznika koja su pohađala vrtić. Ispitana je fonološka svjesnost, te fluentnost čitanja djece prije polaska u školu, na početku i na kraju prvog razreda, te na kraju trećeg razreda, kada je ispitana i točnost čitanja. Rezultati su pokazali da su djeca koja su znala čitati prije polaska u školu imala razvijeniju fonološku svjesnost od nečitača i ta se razlika zadržava do kraja prvog razreda. Prednost čitača u fluentnosti čitanja u odnosu na nečitače zadržava se do kraja trećeg razreda. Regresijska analiza je pokazala da su sposobnost fonološke analize i sinteze prije polaska u školu, uz intelektualnu zrelost za školu, značajni prediktori fluentnosti čitanja na kraju prvog razreda. Sposobnost izostavljanja fonema na početku prvog razreda, posebno izostavljanje zadnjeg fonema, dodatno značajno doprinosi prognozi fluentnosti čitanja na kraju prvog razreda. Sposobnost fonološke analize i izostavljanja fonema na početku prvog razreda značajni su prediktori fluentnosti čitanja na kraju trećeg razreda. Ovi rezultati pokazuju da su osnovni aspekti fonološke analize i sinteze preduvjeti za početno savladavanje čitanja, dok se složenije forme fonološke analize razvijaju pod utjecajem poduke u čitanju.

Ključne riječi: fonološka svjesnost, fluentnost čitanja, točnost čitanja

Uvod

Usvajanje vještine čitanja složen je proces koji zahtjeva sposobnost razmišljanja o jeziku. Djeca trebaju razviti eksplicitnu svjesnost o strukturi vlastitog jezika, kojeg treba aktivno nadgledati. Mnogi istraživači naglašavaju centralnu važnost fonoloških vještina za usvajanje čitanja (Adams, 1990; Blachman, 1994; Goswami i Bryant, 1990; Rieben i Perfetti, 1991; Shankweiler i Liberman, 1989; Share, 1995; Stanovich, 1992; Wagner i Torgesen, 1987). Naime, da bi naučili da grafemi predstavljaju foneme, djeca moraju biti u stanju da izgovorene riječi rastave na odgovarajuće fonološke segmente. Da bi to bili u stanju moraju biti svjesni fonološke strukture jezika.

Fonološka svjesnost je svjesnost fonoloških segmenata govora, segmenata koji su više manje reprezentirani abecednom ortografijom (Blachman, 2000). Ova svjesnost se razvija postepeno od četvrte godine djeteta. Segmentiranje riječi u slogove relativno je lagan zadatak koji se koristi za ispitivanje fonološke svjesnosti. Liberman i sur. (1974) su utvrdili da četvorogodišnjaci bez

problema rješavaju zadatak lupkanja u kojem djeca moraju lupiti onoliko puta koliko ima slogova u riječi. Segmentiranje riječi u glasove mnogo je zahtjevniji zadatak, kojeg uspješno rješava tek 70 % šestogodišnjaka. Ovu razliku između segmentiranja riječi na slogove i na foneme potvrdile su i brojne druge studije (Blachman, 1984; Fox i Ruth, 1976; Leong i Haines, 1978; Treiman i Baron, 1981).

Fonološka svjesnost i usvajanje čitanja interaktivno djeluju tijekom razvoja (Goswami i Bryant, 1990). S jedne strane razvoj fonološke svjesnosti doprinosi usvajanju čitanja. Istraživanja su pokazala da fonološka svjesnost kod djece prije početka usvajanja čitanja igra značajnu ulogu u kasnijem čitanju (Bradley i Bryant, 1978, 1983; Goswami, 1993; Demont i Gombert, 1996; Liberman i Shankweiler, 1985; Lundberg, Frost i Peterson, 1988; Olofson i Lundberg, 1983; Stanovich, Cunningham i Cramer, 1984). S druge strane učenje čitanja abecednog pisma doprinosi razvoju fonološke svjesnosti. Iskustvo čitanja potiče razvoj složenijih formi fonološke svjesnosti (Ehri, 1979; Gombert, 1992; Goswami i

* Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet u Rijeci